

Bulletin *Kunsthistorici*

INTERVIEW

Nieuwe voorzitter van Jong
VNK: Roísín Douglas

P. 3

Een kleine ontstaans-
geschiedenis van de VNK

P. 6

Jong en oud bij de VNK

P. 17

DISCUSSIE

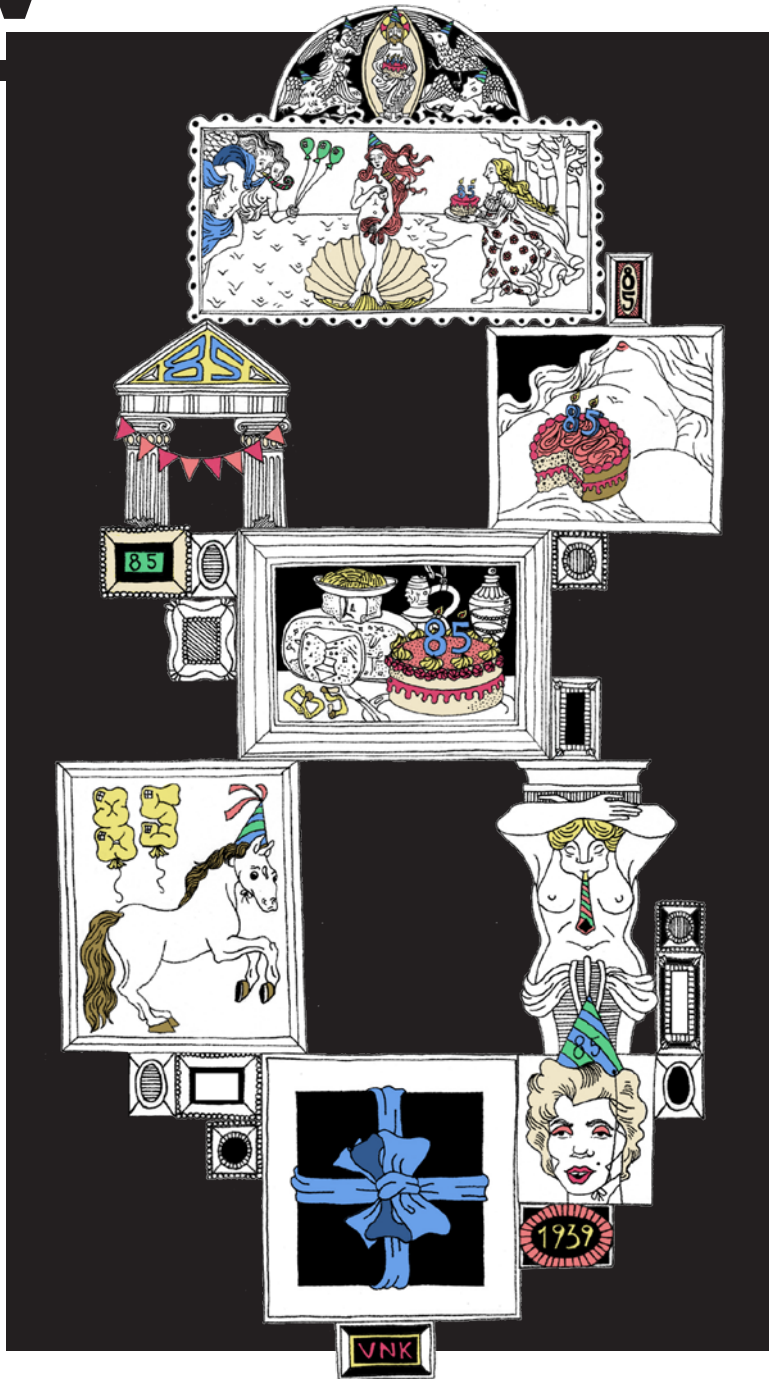
Over het onderzoeksthema
vrouwen in de kunst

P. 24

en meer...

THEMA
KATERN

VNK
85 JAAR!

De VNK bestaat dit jaar 85 jaar. Een oud besje, die vereniging van ons. Desalniettemin nog zo kwiek als een frisse, jonge kip. Dat blijkt wel uit het onderwerp voor komende Kunsthistorische Dag: Artificial Intelligence. Met sprekers over toepassingen van AI in musea en kunsthistorisch onderzoek, zoals het gebruik van *pattern-recognition*-technologieën, maar ook rondom ethische vraagstukken die het gebruik oproept. Het is duidelijk: dit hoentje gaat met haar (digitale) tijd mee. Voordat we ons onderdompelen in de kunstgeschiedenis van de toekomst, blikken we ter gelegenheid van dit jubileum eerst nog even terug. Redactieleden doken het VNK-archief in, diepten oud-voorzitters op (sommige met een wat twijfelachtige reputatie) en stofften een paar eerdere bulletins af. Vooral dat laatste vind ik als redactievoorzitter interessant. Wat in 1990 ooit begon met wat droge aankondigingen en vacatures op een handjevol gedrukte A4-tjes in een recht-toe-recht-aan-vormgeving (en mogelijk gemaakt door een startsubsidie van het – toen nog – Prins Bernard Fonds en een gratis druk van het eerste

REDACTIONEEL

Lisette Luijkx. Foto: Carola Doornbos

jaar door Waanders Uitgevers), ontwikkelde zich door de jaren heen tot wat het nu is: een digitaal ledenblad, gevuld met gevarieerde artikelen over de VNK en haar leden, verweven rondom de huidige ontwikkelingen in ons vakgebied en iedere keer weer opgeluisterd door een beginnende illustrator. Een bevlogen redactiecommissie, recentelijk aangevuld met een paar nieuwe enthousiastelingen, brainstormt over thema's, invalshoeken en interview-kandidaten, en weet er keer op keer weer iets moois van te maken.

Maar, zoals je kunt lezen in dit bulletin *Kunsthistorici*, wij zijn zeker niet de enige die zich inzetten voor de VNK; er zijn nog meer commissies achter de schermen actief die van alles organiseren en de vereniging draaiende houden. Dankzij hen en dankzij alle leden die zich in het verleden voor de VNK hebben ingezet, tikt dit oude besje nu de 85 aan. Chapeau!

Iedereen van harte gefeliciteerd en veel leesplezier met dit jubileumnummer.

Lisette Luijkx

Roísín Douglas. Foto: Max Blomsma

De nieuwe voorzitter van Jong VNK: een kennismaking met Roísín Douglas

Door Eva Michiels

Jong VNK heeft sinds juni van dit jaar een nieuwe voorzitter: Roísín Douglas (1997), een veelzijdige Nederlands-Ierse kunsthistoricus gespecialiseerd in hedendaagse kunst. Voor haar bachelor Kunstgeschiedenis aan de UvA studeerde ze af op de (re)presentatie van Noord-Ierse kunstenaars in nationaal georiënteerde tentoonstellingen. Ook liep ze stage als conservator en onderzoeker in het Stedelijk Museum Amsterdam. Ze zit nu in de laatste fase van de master Curating Art and Cultures aan de UvA en werkte een jaar als conservator-in-opleiding op de afdeling hedendaagse kunst bij het Frans Hals Museum. Begin dit jaar ontwikkelde Roísín voor het eerst als curator een succesvolle tentoonstelling. Inmiddels werkt ze ruim een jaar als freelance kunsthistoricus, curator, creatief producent en fondsenwerver, met opdrachtgevers als Amsterdam Museum, Stadsarchief Amsterdam en Kunstinitiatief VHDG in Leeuwarden. Daarnaast is ze redacteur bij Tubelight en sinds kort schrijft ze voor De Kunstmeisjes.

Na meer dan een jaar als secretaris van Jong VNK neemt Roísín nu het stokje over van Bram Donders als voorzitter. “Als bestuur vertegenwoordigen we jonge kunsthistorici en spelen we in op hun behoeften.” Ze ziet Jong VNK als een belangrijke tussenstap voor pas afgestudeerden, waar kennisdeling en ontmoeting centraal staan. “Tijdens je studie leer je veel, maar hoe je dat in de praktijk brengt, moet je zelf uitzoeken.” Roísín wil jonge kunsthistorici helpen hun weg te vinden. “We kunnen een belangrijke rol spelen in het laten zien hoe breed de mogelijkheden zijn binnen onze sector.” Met een bestuur dat bestaat uit leden met verschillende achtergronden – galeriewezen, wetenschap, zelf is Roísín freelancer – weerspiegelen ze die diversiteit en brengen ze verschillende perspectieven in. Ook zijn ze daardoor op de hoogte van de huidige ontwikkelingen en prangende kwesties die sectorbreed spelen. Als voorzitter heeft Roísín enkele doelstellingen. Zo wil ze zich ervoor hard maken dat ieder jaartien activiteiten worden georganiseerd, inclusief een Young

—

“Probeer zoveel mogelijk dingen uit en neem initiatief. Pas dan kom je erachter wat je echt leuk vindt en wat jou inspireert als kunsthistoricus.”

—

Professionals-weekend en een symposium dat ingaat op actuele thema’s binnen de kunstsector. Daarnaast wil ze de kloof tussen jongere en oudere generaties VNK-leden verkleinen en zich inzetten voor maatschappelijke kwesties, zoals eerlijke stagevergoedingen, waar Jong-VNK al langere tijd voor lobbyt. “We werken in een precaire sector en het is belangrijk dat we onze stem laten horen.” Verder wil ze zich inzetten voor het opbouwen van duurzame relaties met kunst- en cultuurinstellingen, zodat er korte lijntjes zijn naar bijvoorbeeld vacatures en stages die beschikbaar komen. Ook is Roísín vastberaden om het ledenbestand van Jong VNK – opgericht in 2021

met nu ruim 250 leden – verder te laten groeien. “Het is belangrijk om gelijkgestemden buiten je eigen bubbel te leren kennen. Die onderlinge uitwisseling wil ik faciliteren. We kunnen van elkaar leren, bijvoorbeeld een bachelorstudent van een young professional, die beide worden gerepresenteerd in het ledenbestand. Wij zijn de nieuwe generatie. We gaan elkaar tegenkomen in de sector, dus hoe fijn is het als we elkaar al kennen en ondersteunen? Dit creëert een gevoel van saamhorigheid. Zeker met het huidige kabinet, en de subsidies die een grote impact hebben op de kunstsector, zou het niet gek zijn als we wat meer naar elkaar omkijken en samen een front vormen.” Haar boodschap aan de nieuwe generatie kunsthistorici: “Probeer zoveel mogelijk dingen uit en neem initiatief. Pas dan kom je erachter wat je echt leuk vindt en wat jou inspireert als kunsthistoricus. Wie niet waagt, wie niet wint.” Ook moedigt ze jonge kunsthistorici aan hun aanwezigheid kenbaar te maken in de sector, door bijvoorbeeld naar symposia, conferenties en

tentoonstellingsopeningen te gaan. “Ik begrijp dat het spannend is om zo’n stap te zetten, maar bij Jong VNK kan je dit op een laagdrempelige manier doen, omdat je met gelijkgestemden bent.”

Over de auteur: Eva Michiels behaalde in de zomer van 2024 de master Kunstgeschiedenis aan de Universiteit Utrecht en is redactielid van het bulletin Kunsthistorici.

V

N

K

VERENIGING VAN NEDERLANDSE KUNSTHISTORICI

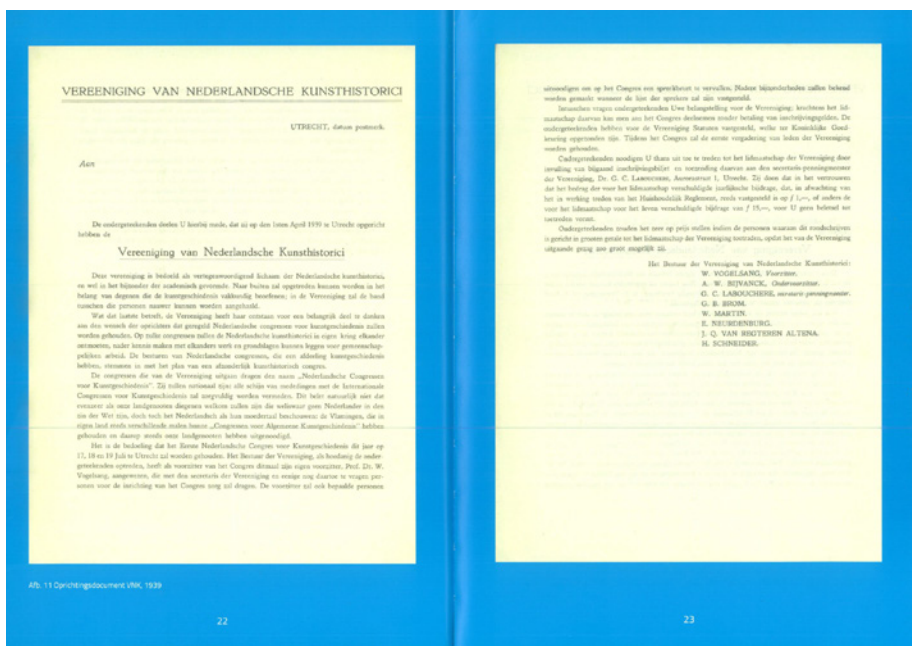
**THEMA
KATERN**

**VNK
85 JAAR**

BULLETTIN 2024/3

Kunsthistorici verenigd

Een kleine ontstaansgeschiedenis van de VNK

Oprichtingsdocument VNK, 1939

Groepsfoto van het Eerste Nederlandsch Kunsthistorisch Congres in Kasteel Zuylestein, Leersum, 1939

Door Mariëlle Ekkelenkamp

Als beroepsvereniging zet de VNK zich sinds 1939 in voor de belangen van kunsthistorici die werkzaam zijn binnen Nederland. Hoe heeft de VNK zich ontwikkeld in die 85 jaar? Welke drijfveren, speerpunten en beslissingen sprongen eruit? In dit beknopte historische overzicht van de vereniging passeren verschillende onderdelen de revue: de onstuimige jaren van de oprichting en de heroprichting, de erkende en eigenlijke voorwaarden voor het lidmaatschap en belangrijke organisatorische veranderingen binnen de VNK, alsook de evolutie van het bulletin *Kunsthistorici* – het verenigingsblad dat sinds 1990 meerdere keren per jaar wordt uitgegeven.

De oprichting

De VNK werd aan de vooravond van het Tweede Wereldoorlog opgericht. De aanleiding was het Eerste Nederlandsche Congres Kunstgeschiedenis gehouden in de zomer van 1939 op het Kunsthistorisch Instituut in Utrecht. Het idee om een vereniging te beginnen kwam voort uit de wens om Nederlandse kunsthistorici samen te brengen en

congressen onder een gemeenschappelijke noemer te kunnen organiseren op eigen bodem. Tot dan toe konden Nederlanders namelijk uitsluitend aansluiting vinden bij buitenlandse of interdisciplinaire conferenties. Deze nieuwe bijeenkomsten waren belangrijk voor kennisuitwisseling en netwerken binnen de nog relatief jonge kunsthistorische gemeenschap. Door inschrijving bij

de vereniging meldde je je als lid gelijk gratis aan voor het congres. Met een honderdtal deelnemers en 75 nieuwe leden waren zowel het congres als de vereniging direct een succes.

De Tweede Wereldoorlog dreigde echter het geslaagde initiatief een vroege dood te laten sterven: verschillende van de betrokkenen moesten hun werk stilleggen of vluchten, werden vermoord of raakten later uit de gratie. Bij de heroprichtingsvergadering in oktober 1947 was van het originele bestuur weinig meer over. Maar de behoefte aan verbinding onder Nederlandse kunsthistorici bestond nog wel, bleek uit de doelstellingen in de akte van heroprichting: “Als voornaamste taak geldt ook thans weer het organiseren van een twee-jaarlijksch Nederlandsch congres voor kunstgeschiedenis...” en tevens het optreden “in het belang van degenen, die de kunstgeschiedenis vakkundig beoefenen.”

Lidmaatschap

Het criterium voor lidmaatschap van de VNK was in eerste instantie een universitair diploma kunstgeschiedenis. Deze

Trofee voor de Karel van Manderprijs

opleiding bestond officieel als volledige studie sinds de aanstelling van Willem Vogelsang als hoogleraar kunstgeschiedenis in Utrecht in 1907. De VNK definieerde het beroep kunsthistoricus dus op basis van het genoten onderwijs, in plaats van een institutionele aanstelling. In de praktijk bleek echter dat autodidacten en beoefenaars van aanverwante disciplines zoals archeologie, geschiedenis en letterkunde

ook tot de vereniging werden toegelaten. Echter, beheersing van het Nederlands was wel een strikt criterium voor deelname. Dit betekende niet dat men de Nederlandse nationaliteit hoefde te hebben: kunsthistorici die hier niet geboren waren, maar Nederlands spraken en bijvoorbeeld werkten als ambtenaar in Nederland waren ook welkom. Bij de heroprichting werd de contributie vastgelegd op 1,50 gulden

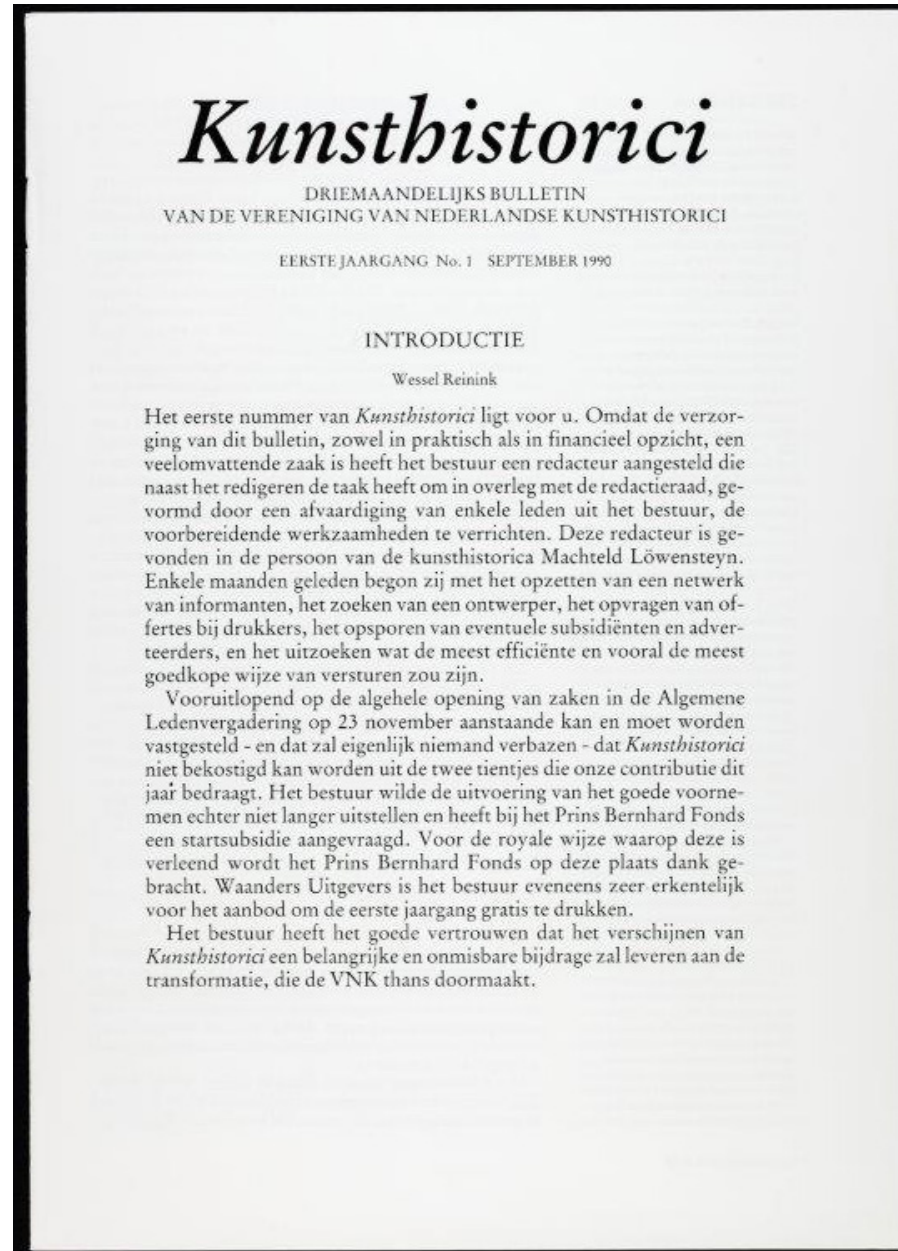
per jaar (bijna tien euro nu) of twintig gulden voor het leven. De vereniging bleef het lidmaatschap betaalbaar houden met het oog op de precare financiële positie van veel kunsthistorici. Kortstondig werd er zelfs onderscheid gemaakt in contributiegelden van leden mét en zónder betaalde baan. De professionele betrekking van leden liep dan ook sterk uiteen, van academici en museumconservatoren tot diverse functies in de media, kunstmarkt, overheid, het bedrijfsleven en lager onderwijs. Door actieve wervingsstrategieën begon vanaf de jaren zestig het ledenbestand gestaag te groeien van 175 tot meer dan 1.200 in 1990. Een gelijke *gender balance* werd in dat laatste jaar ook behaald.

Toen & nu

De VNK heeft meerdere structurele ontwikkelingen doorgemaakt sinds haar oprichting. In het midden van de jaren vijftig maakte het VNK-congres bijvoorbeeld plaats voor de Kunsthistorische Dag, zoals deze nog steeds wordt gehouden. Deze jaarbijeenkomsten stonden minder in het teken van wetenschapsbevordering en

draaiden meer om verenigingszaken, met enkele inhoudelijke lezingen. Zo werd vanaf toen de jaarrede uitgesproken door de voorzitter en vond de algemene ledenvergadering plaats.

Hoewel het speerpunt om wetenschappelijke congressen te organiseren hiermee verdween, begon de VNK in 1958 kunstgeschiedenis als vakgebied te stimuleren door de uitreiking van twee prijzen: de Karel van Manderprijs voor publicaties op het gebied van Nederlandse kunst- en architectuurgeschiedenis en de Bucheliusprijs voor documentair-kunsthistorisch onderzoek (tot 1987 uitgereikt). Later volgden de Jan van Gelderprijs en de VNK x PAN scriptieprijs, respectievelijk voor een waardevolle publicatie op het gebied van de beeldende en toegepaste kunsten en architectuur door een jonge onderzoeker, en voor een masterscriptie over kunst verzamelen en/of de kunsthandel. Deze prijzen zijn niet alleen een blijk van erkenning en waardering voor de winnaars en genomineerden, maar genereren ook aandacht voor actueel kunsthistorisch onderzoek. Een andere wijziging onderging

Cover eerste bulletin *Kunsthistorici*, 1990

de uitgave van de kunsthistorische bibliografie. Sinds de jaren negentig bracht de VNK elk jaar een becommentarieerd overzicht van recente publicaties over een wisselend deelgebied van de Nederlandse kunstgeschiedenis uit, afgebakend naar tijdvak. Tegenwoordig is de bibliografie omgevormd tot de longlist voor de Karel van Manderprijs, die elke vijf jaar wordt opgesteld en jaarlijks wordt uitgereikt. De longlist geeft zo een beeld van de stand van de kunsthistorische wetenschap verschenen in boekvorm en uitgevoerd door Nederlandse of in Nederland werkzame kunsthistorici.

Het bulletin *Kunsthistorici*

Om haar leden te bereiken wordt sinds 1990 het bulletin *Kunsthistorici* uitgegeven, eerst elk kwartaal op papier en nu viermaandelijks digitaal. In de bladformule van de initiatiefnemers werd het karakter van het bulletin getypeerd als “informatief, overzichtelijk, doelgericht, zakelijk, in bepaalde gevallen opiniërend.” In eerste instantie werden er bestuursmededelingen, aankondigingen van

activiteiten in de kunstwereld, en natuurlijk het programma van de Kunsthistorische Dag en het verslag van de ledenvergadering in opgenomen. Het blad begon vaak met een inhoudelijk diepgaand artikel over een actueel onderwerp, maar lang niet altijd. Soms werd een financieel jaaroverzicht toegevoegd, juryrapporten van VNK-prijzen, benoemingen van kunsthistorici of zelfs vacatures. Bovendien vroeg (en vraagt) de redactie expliciet om reacties en bijdragen van leden, om zo belangrijke trends en standpunten in het vakgebied te kunnen signaleren, bespreken en verspreiden. Anno 2024 vormen artikelen, columns en interviews met een gemeenschappelijk thema de kern van het bulletin, terwijl haar vroegere functie als mededelingenblad is overgenomen door de nieuwsbrief, website en sociale media. De redactie streeft ernaar nog gericht in te haken op de actualiteit in het kunsthistorische veld van de eenentwintigste eeuw, met nummers over materiaal-technische methodes, meerstemmigheid, de coronapandemie, klimaatcrisis en vrouwen in de kunst. Ook is er meer ruimte

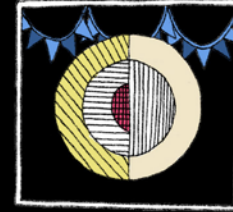
voor vormgeving en illustraties, wat elk nummer een eigen karakter geeft. Hierdoor is aan de eis bij de typografische verantwoording van de oprichters van het bulletin van “niet saai” zeker voldaan.

De laatste tien jaar

Sinds het vorige jubileum in 2014 is de VNK gegroeid van circa 850 tot ruim 1.000 leden. Tien jaar terug zijn er aparte secties in het leven geroepen om het onderlinge netwerk te verstevigen, waaronder de secties musea, universiteiten, zelfstandigen, educatie, architectuur en handel. Kortgeleden is besloten om deze onderverdeling weer los te laten, omdat het segregatie in de hand werkte. Het kerndoel van de VNK is immers het verenigen van kunsthistorici in Nederland, inclusief architectuurhistorici. Met de oprichting van Jong VNK in 2021 bestaat er nu bovendien een platform voor ontmoeting en ontwikkeling speciaal gericht op studenten en starters in het werkveld. Naast de bevordering van onderwijs en onderzoek, zijn publieke zichtbaarheid van het vak en professionalisering van

haar eigen organisatie centrale doelstellingen geworden. Daarbij is het opvallend – maar ook bedroevend – dat veel van de problematiek gesignaleerd ten tijde van de oprichting van de VNK omtrent de toekomstperspectieven van pasafgestudeerden en de arbeidspositie van kunsthistorici nog steeds dringend blijkt te zijn. Voor de toekomst wil de VNK daarom mogelijk meer inzetten op institutionele samenwerking om haar ambities effectief te kunnen realiseren.

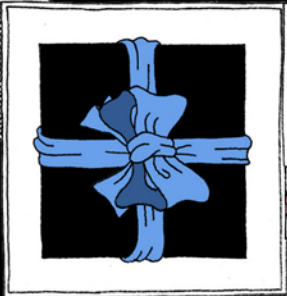
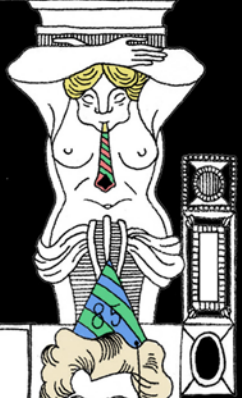
Met dank aan Annemieke Hoogenboom voor haar onderzoek naar de geschiedenis van de VNK verricht voor het vorige jubileum in 2014.

VNK

85

1939

VNK

zonder titel

Pierrot

zonder titel

Voyeurisme

Over de illustrator Mees Knarren

Mees Knarren (1998) is afgestudeerd als illustrator en kunsthistoricus. Zijn gedetailleerde illustraties zijn doorspekt met kunsthistorische referenties. In een historische beeldtaal creëert hij een alternatieve geschiedenis waarin vrouwen en androgynen figuren centraal staan. Met hun vervreemdende beeldcombinaties ademen zijn tekeningen een dromerige sfeer. Mees heeft een voorkeur voor analoge tekentechnieken en klare lijnen. Nadat hij in 2020 afstudeerde aan de kunstacademie voelde hij een sterke wens om de beeldtaal waarvan hij al dankbaar gebruik maakte inhoudelijk verder uit te diepen. Van 2020 tot 2023 studeerde hij daarom kunstgeschiedenis, waarbij zijn focus uitging naar zeventiende-eeuwse vrouwen in de kunst. In zijn huidige werk als junior conservator oude kunst bij het Bonnefanten leert hij met veel plezier de kneepjes van het vak. Mees is lid van de VNK.

Instagram: @mees.knarren
<https://www.codart.nl/guide/curators/mees-knarren/>

INTERVIEW

“Als ik iets van de VNK zie langskomen, denk ik altijd: top gedaan!”

Interview met oud-voorzitter Annette de Vries

Door Lisa Spooren

VNK-voorzitters worden standaard benoemd voor een termijn van drie jaar, die eenmalig verlengd kan worden. Word je tot voorzitter gekozen dan heb je dus maximaal zes jaar de tijd om je stempel te drukken op de vereniging. Van 2014 tot 2020 was Annette de Vries voorzitter van de VNK. Hoe heeft ze deze periode beleefd en waar is ze trots op? Welke veranderingen heeft ze sindsdien gezien in het veld? En waar liggen volgens haar nog kansen voor kunsthistorici?

Je was voorzitter van de VNK van 2014 tot 2020. Hoe kijk je nu op die tijd terug?

Vooraf met veel plezier. Ik vond het erg leuk om met een goed en enthousiast bestuur te werken aan de versterking van de platform- en netwerkfunctie van de VNK, binnen de mogelijkheden die een niet-subsidiabele beroepsvereniging biedt. Ik genoot ook altijd van het voorzitten van de jury van de Karel van Manderprijs. Heerlijk al die boeken. Wat ik daarnaast inspirerend vond was het schrijven

van columns voor het bulletin *Kunsthistorici*. Ik kon daar veel in kwijt over ontwikkelingen die ik zag in de (inter)nationale kunst- en museumwereld en probeerde die te delen. Over toegankelijkheid, erfgoed en meerstemmigheid. Het is allemaal wel een keer langsgesproken.

Zou je jouw toenmalige visie op het kunsthistorische veld toe kunnen lichten?

Mijn ervaring was al langer dat de kunsthistorische wereld relatief gesloten was. Een beetje een

Annette de Vries

bubbel. Niet bewust, maar zo gegroeid. Het open zetten van de luiken naar andere wetenschapsgebieden en meer interesse hebben voor nieuwe en andere maatschappelijke perspectieven zou in mijn beleving kunsthistorici meer in hun professionele kracht kunnen zetten.

Hoe heb je die visie verwezenlijkt?

Vlak voordat ik aantrad, was besloten om in secties te gaan werken, zoals universiteit, zelfstandigen, educatie, musea, architectuur en handel. Hierdoor was het mogelijk om de kunsthistorici die in die sectoren werkzaam waren, gericht te activeren voor de VNK en daarmee onze zichtbaarheid en netwerk- en platformfunctie te verbeteren. Vooral bij zelfstandige kunsthistorici was er behoefte aan een professioneel netwerk en dat kon de VNK bieden. Later is onder mijn opvolger, Lidewij de Koekkoek, daar ook Jong VNK bijgekomen, vanuit eenzelfde gedachte dat de VNK van betekenis wil zijn voor al haar leden. De VNK is oorspronkelijk ontstaan vanuit de academische wereld. Als afgestudeerd kunsthistoricus

“De arbeidsmarkt voor kunsthistorici veranderde de afgelopen decennia ingrijpend. Steeds meer vakgenoten werken in musea, educatie en veel ook als zelfstandige.”

trad je als vanzelf toe tot de VNK. Dat academische karakter is lang zo gebleven. Voor veel kunsthistorici was werken in de academische wereld toch wel het hoogste wat je kon bereiken. Dat is ook een beetje tekenend voor het wat hiërarchie-gevoelige wetenschapsgebied kunstgeschiedenis, waarin de ene kunstvorm boven de andere stond en de canon lang als vanzelfsprekend gold. Maar de arbeidsmarkt voor kunsthistorici veranderde de afgelopen decennia ingrijpend. Steeds meer vakgenoten werken in musea, educatie en veel ook als zelfstandige. Vandaar ook de keuze om te

werken met relatief zelfstandige secties. Op een zeker moment kwam ook de vraag op of de VNK niet meer een lobby-organisatie zou moeten worden. Daarvoor hebben we bewust niet gekozen. Niet omdat we niks interessants te melden hebben, maar omdat we als vrijwilligersorganisatie niet de capaciteit hebben om snel in te spelen op actuele ontwikkelingen. Bovendien zijn er organisaties die deze rol al uitstekend vervullen, zoals Kunsten '92 en de Museumvereniging.

Tijdens je voorzitterschap was je kunsthistorici dus eigenlijk al aan het aanmoedigen om meer naar buiten te treden, wat nu meer gebeurt doordat musea actiever samenwerkingen opzoeken met maatschappelijke organisaties dan voorheen. Hoe kijk jij naar deze ontwikkeling?

Er gebeurt veel. Musea spelen in hun programmering steeds meer in op maatschappelijke relevantie en nieuwe perspectieven. Het is belangrijk om dat op een goede manier te combineren met de museale opdracht om collecties

en erfgoed te beheren en ook te behouden voor de toekomst. Onze tijd is immers niet de enige maatstaf. Het gaat ook om lange lijnen tussen verleden, heden en toekomst. Musea zijn pluriforme culturele organisaties die moeten opereren in een wereld die polariseert. Wij zijn er voor schoonheid en reflectie. Voor plezier en educatie. Voor ontmoeting en perspectieven die boven onszelf uitstijgen. En onze producten zijn zo divers als de kleuren op het palet van een schilder.

Welke veranderingen zijn er tijdens jouw voorzitterschap doorgevoerd binnen de VNK waar je trots op bent?

Ik ben vooral trots op de professionaliseringsslag die we als organisatie hebben doorgemaakt. We hebben onze administratieve ondersteuning omgezet naar een betaald officemanagement. Dat was toen Eline Levering. Zij heeft een enorme impuls gegeven aan de zichtbaarheid van de VNK: het bulletin *Kunsthistorici*, de nieuwe website en de organisatie van activiteiten en workshops. Bij de professionalisering hoorde ook de invoering van het

—
“Ik denk dat kunsthistorici zich nog meer kunnen mengen in het maatschappelijk debat in de media.”
 —

institutioneel steunlidmaatschap, waar penningmeester Marion van der Marel en ik aan hebben gewerkt. Enkele grote (museale) instellingen steunen ons met een jaarbijdrage, maar misschien nog belangrijker dan het geld is het draagvlak voor de VNK dat hieruit blijkt. Ik ben ook blij met de jubileumpublicatie *Onder Kunsthistorici: De Vereniging Nederlandse Kunsthistorici, 1939-2014* die ik samen met mede-bestuursleden Judith Niessen en Renske Cohen Tervaert heb gemaakt. Ik vond het een mooi initiatief en belangrijk om de geschiedenis van de VNK te borgen. Tot slot is voor mij vooral belangrijk dat Lidewij en de andere bestuursleden op een hele goede manier met de VNK verder zijn gegaan. Als ik iets van de VNK zie

langskomen, denk ik altijd: top gedaan!

Waar liggen volgens jou nog kansen voor kunsthistorici?

Ik denk dat kunsthistorici zich nog meer kunnen mengen in het maatschappelijk debat in de media. In talkshows en documentaires zijn toch vaak historici e.a. aan het woord. Kunsthistorici zijn wel zichtbaarder dan vroeger door tv programma's zoals *Project Rembrandt*, met Pieter Roelofs en Marc de Beyer, of *Het Geheim van de Meester* met Charlotte Caspers en Lisa Wiersma. Kennis is dynamisch en altijd in ontwikkeling. Door nieuwe vragen te stellen, ontstaan nieuwe inzichten en dwarsverbanden, ook voor de kunsthistorische discipline. Dat creëert ruimte om in het publieke domein meer in gesprek te gaan.

En waar liggen denk jij nog kansen voor de VNK?

De VNK heeft van oudsher een hele sterke netwerk- en platformfunctie en zou die nog verder uit kunnen bouwen door samenwerking te zoeken met partnerorganisaties,

zoals Koninklijk Nederlands Historisch Genootschap en de Onderzoekschool Kunstgeschiedenis (OSK). Een ander leuk idee waar eerder met de OSK al eens over is gesproken, is de organisatie van een publieksfestival geïnspireerd op het jaarlijkse *Festival de l'Histoire de l'Art* in Fontainebleau. Het is een enorme organisatie, maar een grote bijdrage aan de zichtbaarheid van kunsthistorici. En verder zou ik willen zeggen: ga vooral met enthousiasme en creativiteit door.

Annette de Vries is werkzaam als Hoofd Kennis, Collectie & Programma bij Paleis Het Loo. Daarvoor werkte ze onder andere als Hoofd Collecties bij het Dordrechts Museum, directeur bij Kasteel Duivenvoorde en postdoctoraal onderzoeker bij de Rijksuniversiteit Groningen.

COLUMN

Kadaversynode

Door Jochem van Eijsden

De samenstelling van dit jubileumnummer was voor mij een aanleiding om nog eens *Onder kunsthistorici*, onze jubileumbundel van tien jaar geleden, door te nemen. Opvallend in deze geschiedschrijving van de VNK is de rol van onze allereerste voorzitter Willem Vogelsang tijdens de Tweede Wereldoorlog. Bij het lezen over hem struikelde ik over de volgende zin: “Na de oorlog zou hij van een te welwillende houding ten opzichte van de bezetter worden beschuldigd, al kon hem eigenlijk vooral een laakbaar gebrek aan moed en politiek inzicht worden verweten.” Het normatieve ‘laakbaar’ triggerde mij.

Ik moest denken aan de Kadaversynode, die ik eerder die week had leren kennen door de aflevering *Racistische planten* van Michiel Lieuwma’s podcast *Boze geesten*, waarin hij praat met botanisch filosoof Norbert Peeters. De Kadaversynode was

Jean-Paul Laurens, *Paus Formosus en Stefanus IV*, 187. Foto: Musée d'Arts de Nantes

een proces in 897 dat kersverse paus Stefanus VI aanspande tegen zijn voorganger Formosus. Deze was al dood, maar dat bellette de paus niet om hem letterlijk in de beklagdenbank te zetten – Formosus’ lijk werd opgegraven, aangekleed in pauselijke gewaden, neergezet op een troon en ten slotte schuldig bevonden aan meened, machtsmisbruik en

zelfverrijking. Formosus was zoals veel andere pausen geen heilig boontje, maar had daartegenover veel betekend in het (voorlopig) bij elkaar houden van het wettelijke en oostelijke deel van de Katholieke Kerk.

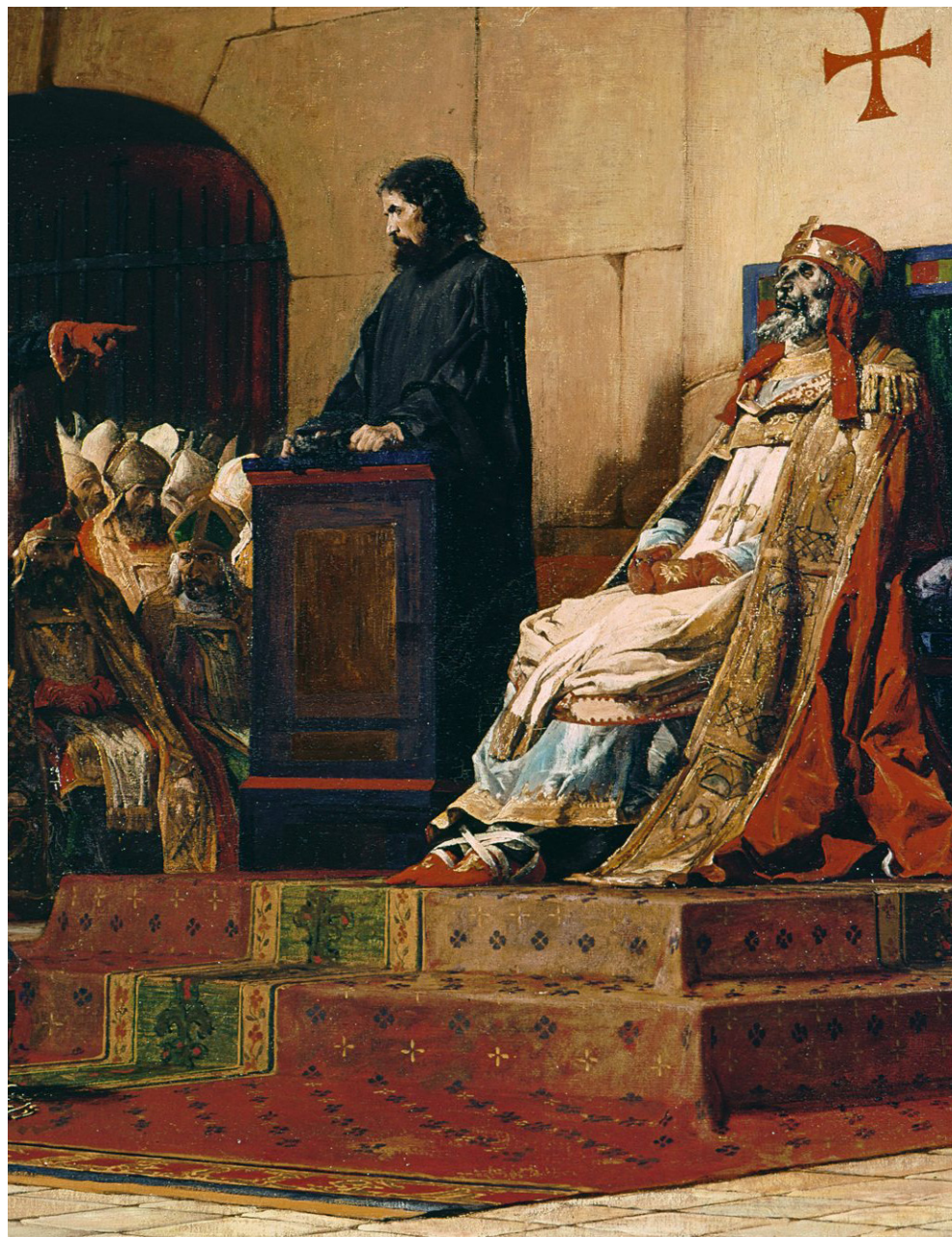
Peeters haalt het macabere showproces aan in de context van descriptieve versus normatieve

“Wordt er een overzicht gegeven van de morele keuzes, of een moreel oordeel gedaan over de gemaakte keuzes?”

ethiek bij de bespreking van historische personen. Wordt er een overzicht gegeven van de morele keuzes, of een moreel oordeel gedaan over de gemaakte keuzes? Waar ik bij ‘laakbaar’ aan de Kadaversynode moest denken, moest Peeters daaraan denken bij *content warnings* die bij brieven met discriminerende inhoud staan op de website van het Darwin Correspondence Project. Peeters vond deze waarschuwingen ‘vreemd’. Maar naar mijn idee is dit juist een voorbeeld van hoe ook descriptieve teksten over ethiek normatief kunnen worden opgevat afhankelijk van hoe, waar en wanneer ze worden gebracht.

Dat betekent uiteraard niet dat we nooit meer iets ‘slechts’ over historische personen mogen schrijven of zeggen – het eeuwenoude ‘over de doden niets dan goeds’ gaat namelijk niet alleen over het sparen van het imago van de overledene, maar ook over dat een overledene zich niet kan verdedigen. Zoals Formosus of Vogelsang. Met zowel voor- als beschrijvende ethische uitspraken moeten we dus voorzichtig zijn. Doen we dat niet, dan wordt het beeld dat we van een

historisch persoon hebben beïnvloed. Het oordeel ‘laakbaar’ over het handelen van onze oudvoorzitter staat natuurlijk totaal niet gelijk aan hem opgraven en veroordelen. Hoe dan ook, de Kadaversynode maakt wél treffend duidelijk hoe absurd men met zijn of haar voorgangers kan omgaan. In het minst erge geval resulteert het slechts in wat (hinderlijke) ruis, waardoor ik even uit mijn leesconcentratie gehaald wordt.

INTERVIEW
Jong en oud bij de VNK
 Ledenportretten

Willemijn Stokvis

Madeleine Maarschalkerweerd

Door Jacolien Wubs

Ze kennen elkaar niet, maar delen de liefde voor hedendaagse kunst. Willemijn Stokvis is schrijver, gepensioneerd wetenschappelijk medewerker moderne kunst aan de Rijksuniversiteit Leiden en tentoonstellingsmaker, en bovendien gerenommeerd Cobra-kenner.

Madeleine Maarschalkerweerd is tweedejaars student moderne en hedendaagse kunst aan de Universiteit Utrecht. Ze komt graag in Kunstmuseum Den Haag. Willemijn is 87 – ouder dan de VNK zelf – en Madeleine is 18. Ze zijn ons alleroudste en allerjongste lid.

Willemijn Stokvis

Het leven van Willemijn Stokvis is vervlochten geraakt met de kunstgeschiedenis. Vrouwenemancipatie is een terugkerend thema in haar verhaal over haar kunsthistorische werk en haar leven. Over het belang ervan is ze beslist: “Het drong steeds meer tot me door dat vrouwen stelselmatig uit de geschiedenis zijn geëlimineerd. We moeten daartegen blijven vechten.” De jonge Willemijn was van plan schrijver te worden en ging daarom in 1956 kunstgeschiedenis studeren. Het internationale karakter van de kunstwereld trok haar aan, ze wilde over grenzen kijken. Als student baande ze haar eigen weg en raakte geïnteresseerd in de kunst van haar tijd. Met haar aandacht voor de Cobra-beweging was ze een uitzondering. Onderzoek moest in die tijd gaan over historisch werk, niet over levende kunstenaars: “In het academisch onderzoek was men supertraditioneel.” Het bestuderen van Cobra gaf haar een bredere blik. Ze kwam in aanraking met werk uit de kunsthistorische marge, zoals dat

van makers met psychische aandoeningen, of door stammen uit andere werelddelen. Toen haar boek over Cobra eenmaal af was, bleek de Universiteit Utrecht geïnteresseerd en promoveerde ze erop. Haar boek beleefde zeven drukken en verscheen in verschillende talen. Willemijn Stokvis bleef steeds actief als schrijver en tentoonstellingsmaker. Om de vrouwelijke leden van de Cobra-beweging te belichten moest ze strijd leveren. Toen ze het werk van Lotti van der Gaag – een destijds erkende pionier met haar vrije experiment met vormen – een plaats gaf in een tentoonstelling, kreeg ze het verwijt Cobra “te willen feminiseren”. We praten inmiddels over de jaren negentig. Dat haar professionele, onafhankelijke weg als vrouw met kinderen door de buitenwereld niet als vanzelfsprekend werd gezien, blijkt uit de manier waarop ze benaderd werd. “Toen ik de doctorstitel had belandde ik op eens in de mannenbak. Ik werd aangeschreven met ‘De heer Stokvis’, ironisch genoeg door de emancipatoire Man-Vrouw Maatschappijbeweging.”

Over onze tijd is Willemijn hoopvol. In de afgelopen tien jaar ziet ze “een enorme doorbraak. De aandacht voor vrouwen en hun plaats in de kunst en in de maatschappij wordt echt gewoner.” Tijdens haar rijke werkende leven kwam ze tijd te kort voor lidmaatschappen van clubs en besturen. Maar nu voelt ze “op gevorderde leeftijd behoefte om weer ergens bij te horen.” Recent is ze lid geworden van de VNK.

Madeleine

Maarschalkerweerd

Het favoriete werk van Madeleine Maarschalkerweerd is *Quai du Louvre* van Monet. Dat een werk met ogenschijnlijk weinig middelen zo’n andere wereld oproept verwondert haar: “Ik waan me in gedachten zo op die zonnige dag in het Parijs van toen.” Haar propedeuse kunstgeschiedenis heeft ze op zak. Al van kleins af aan houdt ze van kunst, muziek en dans. De studie stelt Madeleine alles behalve teleur: “De studie blijkt precies wat ik ervan hoopte. Ik leer beter kijken en meer zien. Op straat zie ik beeldreferenties in reclame of in architectuur die me

daarvoor niet opvielen.” Ze houdt van de veelzijdigheid van het vak en het analytisch kijken, dat ook toepasbaar blijkt buiten de kunsten. “Ook maatschappelijk leer ik meer zien en begrijpen.” Madeleine is pas sinds kort lid van de VNK. Om zich breed te oriënteren hoopt ze er verhalen te horen over alle mogelijke kunsthistorische carrières. Ze ziet haar eigen pad voor zich in de moderne en hedendaagse kunst. Als tweedejaars student heeft ze haar programma daarop afgestemd. De vraag ‘wat wil je worden’ wil ze pas na enig aandringen beantwoorden – en terecht, de toekomst ligt nog wijd open. Het Kunstmuseum Den Haag zou haar wel een heel mooie werkplek lijken. Het past bij haar interesse in modegeschiedenis en design, en het is een plek waar ze graag komt. Maar een kijkje in het buitenland nemen lonkt ook, om haar blik te verbreden – een wens die de jonge Willemijn Stokvis met Madeleine deelde.

Dr. Willemijn Stokvis beschreef haar leven en werk in: *De revolutie in praktijk - Mijn leven met Cobra*, Uitgeverij De Weideblik, 2022

De commissies van de VNK

Een kijkje achter de schermen

Door Cheyenne Wehren

Bij de oprichting van de VNK in 1939 hoopte men dat de vereniging zou bloeien “door dat de vele leden een werkzaam aandeel hebben aan het verenigingsleven”. Dat lukte. Anno 2024 zetten nog altijd vele leden zich achter de schermen enthousiast in voor de VNK, inmiddels via zeven commissies. Het oorspronkelijke doel van de VNK – academische kunsthistorici jaarlijks bijeenbrengen in een congres – groeide zo tot een veelheid aan activiteiten voor kunst- en architectuurhistorici uit alle hoeken van het vakgebied. Maar wat doen al deze commissies binnen de VNK nou eigenlijk precies? Hoogste tijd voor een kijkje achter de schermen.

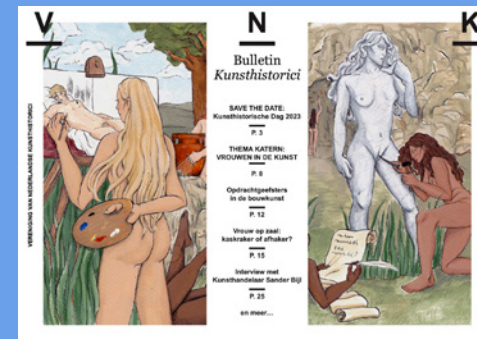

Bezoek aan TEFAF Maastricht in 2023

Activiteitencommissie

De jongste commissie van de VNK is de in 2023 opgerichte activiteitencommissie. Samen met het bestuurslid Programmering organiseert deze commissie lezingen, rondleidingen, workshops en meer. De commissieleden werken samen aan een activiteitenplanning van zo'n zes activiteiten per jaar die aansluiten bij de verschillende vakgebieden van de VNK-achterban. Daaronder vallen ook de (activiteiten rondom de) algemene ledenvergadering (ALV) en de nieuwjaarsborrel.

De praktische organisatie wordt per activiteit steeds door twee commissieleden opgepakt. Zij contacteren curatoren, onderzoekers en rondleiders, en zoeken naar bijzondere locaties die ook passend zijn voor een borrel en nagesprek. In het afgelopen jaar heeft de commissie onder andere activiteiten georganiseerd over 'de impact van de klimaatcrisis' in Utrecht (Centraal Museum, Paleis Lofen en het Rietveld Schröderhuis), 'de wereld van kunst en de handel' met een bezoek aan TEFAF Maastricht, en een presentatie over de educatieve audiotours bij het Van Gogh Museum tijdens de ALV.

Bulletin 'Vrouwen in de Kunst', sept 2023

Redactiecommissie

Al 34 jaar geeft de VNK een ledenblad uit: het bulletin *Kunsthistorici*. De eerste versies bestonden uit korte berichten, aankondigingen, personalia, artikelen en verslagen van de jaarvergadering. Tot 2011 werden de bulletins gedrukt op papier, daarna ging deze digitaal en verschoof de inhoud naar een thematische indeling. Recente edities van het bulletin bespraken onderwerpen zoals 'erfgoed en monumenten' (2024), 'vrouwen in de kunst' (2023) en 'kleine en regionale musea' (2023).

Sinds enkele jaren is een vaste redactiecommissie aangesteld, met een bestuurslid die de rol van voorzitter op zich neemt. Deze redactie zet zich in voor de publicatie van drie bulletins per jaar, waarvoor redactieleden artikelen, opiniestukken, interviews en columns over relevante thema's schrijven. Iedere redacteur gaat voor zijn of haar eigen stuk aan de slag met bijvoorbeeld interviews met kunst- en architectuurhistorici uit het vak, een duik in bijzondere archieven, of het schrijven van een verslag over de presentaties en paneldiscussie tijdens de Kunsthistorische Dag.

Paneldiscussie tijdens de KHD 2023

Kunsthistorische Dag-commissie

Sinds enkele jaren organiseert een vaste commissie samen met een VNK-bestuurslid iedere laatste vrijdag van oktober de Kunsthistorische Dag (KHD, welke als sinds de jaren vijftig wordt georganiseerd): een (mid)dag gewijd aan een actueel thema dat het vak en de verschillende werkvelden van de kunst- en architectuurhistoricus op impactvolle wijze raakt. Meest recentelijk werd de KHD gewijd aan 'herkomstonderzoek en restitutiekwesities' (2023). De commissieleden zetten een boordevol programma neer met sprekers, paneldiscussies, prijsuitreikingen, en verzorgen een moment om weer bij te praten met mede-kunsthistorici tijdens de borrel.

Eerst brainstormt de commissie gezamenlijk over het thema en mogelijke sprekers. Het uitnodigen van sprekers wordt vervolgens onder de commissieleden verdeeld. Praktische taken voeren individuele commissieleden uit, zoals het contact met en verzamelen van informatie van de bevestigde sprekers, de coördinatie met de locatie, de registratie van aanmeldingen en betalingen, de coördinatie van de publiciteit en beeldcampagne en de technische aspecten van de presentaties tijdens de KHD.

Anne Koopstra, winnaar Karel van Manderprijs 2023

Karel van Manderprijs-jury

Al sinds 1958 reikt de VNK jaarlijks (tijdens de KHD) de Karel van Manderprijs uit voor een wetenschappelijke publicatie die nieuw licht op een onderwerp binnen de kunst- of architectuurgeschiedenis werpt. Deze prijs valt onder beheer van het bestuurslid Onderzoek. De voorzitter van de jury – tevens voorzitter van de VNK – stelt jaarlijks de jury samen, in samenwerking met een lid dat de functie van secretaris op zich neemt. Als spin in het web plant de secretaris vergaderingen, vraagt publicaties aan, en zorgt ervoor dat deze bij de juryleden terecht komen. De voorzitter schrijft het juryrapport (met input van andere juryleden) en presenteert deze tijdens de uitreiking. Ook de jaarlijks aangestelde

longlist-samensteller draagt bij. Deze duikt in het relevante deelgebied van de kunstgeschiedenis en stelt een lijst samen van alle boekpublicaties en proefschriften van de afgelopen vijf jaar. De lijst wordt als concept online gepubliceerd, waarna VNK-leden en andere kunsthistorici aanvullingen kunnen doorgeven. Eenmaal afgerond vormt deze de basis voor nominaties door de jury.

Frouke van Dijke, winnaar Jan van Gelderprijs 2022. Foto: Lotte Hannah Bosch

Jan van Gelderprijs-jury

Voor jonge kunsthistorici is er de tweejaarlijkse Jan van Gelderprijs voor een wetenschappelijke publicatie op het gebied van beeldende kunst, architectuur en toegepaste kunst. Suggesties voor nominaties mogen worden doorgegeven aan de VNK en de jury kijkt en vraagt ook zelf rond naar kanshebbers. De prijs wordt toegekend aan een veelbelovende Nederlandse kunsthistoricus die niet ouder is dan 35 jaar bij het moment van verschijnen van de publicatie.

Het bestuurslid Onderzoek draagt zorg voor deze prijs en werkt als secretaris samen met de jury die de winnende publicatie selecteert. De secretaris zet zich in voor organisatorische taken en plant vergaderingen, brengt publicaties bijeen, en stuurt deze rond aan de juryleden. Het gekozen jurylid die als voorzitter optreedt is verantwoordelijk voor het juryrapport en leest deze voor tijdens de uitreiking.

VNK x PAN-commissie

Sinds 2021 werkt de VNK samen met kunst-, antiek- en designbeurs PAN, een project dat is uitgegroeid tot het jaarlijkse Meet the Scholars-programma en de uitreiking van de VNK x PAN Scriptieprijs. Als voorzitter van deze commissie stuurt een VNK-lid zowel programma als prijs aan. Het Meet the Scholars-programma, waarin kunsthistorici bezoekers meenemen in de wereld van kunsthistorisch onderzoek, wordt georganiseerd in overleg met het team van PAN dat het thema voor de dag vaststelt. De commissieleden buigen zich samen over ideeën voor sprekers, waarna een lid het contact onderhoudt met de bevestigde kunsthistorici. De VNK x PAN Scriptieprijs, waarmee onderzoek naar de kunst van het verzamelen en het vakgebied van de kunsthandel wordt gestimuleerd, wordt georganiseerd samen met het bestuurslid Onderzoek, die deel uitmaakt van de jury. De commissievoorzitter leidt het gesprek met de juryleden om tot een uiteindelijke winnaar te komen. Het lid dat de rol van secretaris op zich neemt, houdt alle aanmeldingen bij en zorgt dat de binnenkomende documenten voor nominaties bij de juryleden terechtkomen.

Campagnebeeld Meet the Scholars-programma tijdens PAN 2023

Kascommissie

Een andersoortige commissie maar tevens van belang voor de vereniging is de kascommissie. Deze commissie voert geen jaarprogramma uit, maar draagt één keer per jaar bij aan de financiële administratie van de vereniging. Twee leden voeren vóór de ALV de kascontrole uit, om vervolgens de jaarrekening te kunnen afronden.

VERSLAG

De algemene ledenvergadering van de VNK: go/no go?

Door Lisette Luijkx

Bij de aankondiging van de algemene ledenvergadering (ALV) spring je misschien niet direct van enthousiasme uit je panty, want 1: het klinkt saai en 2: door het woordje ‘algemeen’ voelt niemand zich direct aangesproken. Mij zullen ze niet missen, zou je kunnen denken. Of: genoeg interessantere dingen te doen. Hopelijk brengt dit artikel daar verandering in. Hierbij een korte impressie van de afgelopen ALV op 21 juni, inclusief drie redenen om volgende keer tóch te gaan.

De ALV – wat is dat eigenlijk?

Eerst de formaliteiten: op de jaarlijkse ALV wordt besproken wat het bestuur afgelopen verenigingsjaar heeft gedaan en wat ze het komende jaar van plan zijn. Voorafgaande aan de vergadering is dit opgetekend in drie stukken. Het gevoerde beleid is beschreven in het jaarverslag. Al het geld dat is uitgegeven vind je terug in de jaarrekening. Beide stukken moeten tijdens de ALV worden goedgekeurd door aanwezige

VNK-leden. Als laatste presenteert het bestuur de begroting voor het komende jaar. Alle leden van de VNK zijn welkom en hebben stemrecht op de ALV. En je hebt als lid ook inspraak, want je kunt zelf voorstellen indienen en vragen stellen over het gevoerde of te voeren beleid.

Jaarverslagen, jaarrekeningen, begrotingen... die hebben inderdaad niet zo'n bruisend imago. Maar daarnaast is de ALV het moment om VNK-bestuursleden

Medewerker VGM introduceert audiotour bij Matthew Wong-tentoonstelling

te dechargeren of (opnieuw) te installeren. Wisseling van de wacht dus. En voor jou de ideale gelegenheid om meteen kennis te maken met nieuwe voorzitters en bestuursleden.

Handjes op elkaar

Na alle plichtplegingen die de VNK nu eenmaal moet uitvoeren als vereniging, is het na de ALV tijd om dingen te vieren. We benoemen jaarlijks een nieuw erelid, deze keer werd dat Wieteke van Zeil,

kunsthistoricus, cultuurjournalist en cultuurcriticus. Wieteke was op deze dag helaas verhinderd, dus de officiële uitreiking van dit erelidmaatschap vindt plaats op een later moment. Wel liet ze weten dat het een grote verrassing was. “Ik voel me een geluksvogel met mijn werk; kijken naar kunst en schrijven over het maakproces, de details, de geschiedenis en de betekenis van kunstwerken, en over de plek die kunst in de samenleving en in het alledaagse leven inneemt. Dat ik voor dit werk

De Kunstmeisjes nemen de De Gijsselaar-Hintzenfondsprijs in ontvangst

zo'n erkenning van vakgenoten krijg, is een enorme eer."

Ook reikte het De Gijsselaar-Hintzenfonds weer de De Gijsselaar-Hintzenfondsprijs uit. Deze wordt eens in de twee of drie jaar tijdens een VNK-gelegenheid uitgereikt aan een persoon of instantie die middels boeken, artikelen of andere media de kennis van en het enthousiasme voor de kunsten heeft aangewakkerd bij een breed publiek. De prijs ging dit jaar naar collectief De Kunstmeisjes voor hun goed leesbare teksten. Oprichters Renee Schuitenkneipstra, Mirjam Kooiman

en Nathalie Macieszka namen met veel trots de oorkonde in ontvangst.

Voor je kunsthistorische honger

Afgelopen editie van de ALV werd gehouden in het Van Gogh Museum in Amsterdam. Na de vergadering gaf een medewerker van het museum een introductie op de tentoonstelling van de Chinees-Canadese kunstenaar Matthew Wong (1984-2019) en de bijbehorende audiotour. Deze had de vorm van een poëtisch audioverhaal en was speciaal voor de tentoonstelling geschreven door theater- en podcastmaker

Afsluitende borrel

Simon Heijmans (bekend van de podcast *De Brand in het Landhuis*). Het werk van Wong is dynamisch, kleurrijk en expressief en van de vele kunstenaars door wie hij zich liet inspireren was Vincent van Gogh een van de belangrijkste.

Werk aan je netwerk

Tijd voor een borrel met wat kunsthistorische encounters. Voor jou de ideale gelegenheid om op een toegankelijke (en gezellige!) manier prijswinnaars en ereleden te ontmoeten, oude bekenden te zien en/of je netwerk uit te breiden. Want daar is de VNK immers voor. En had je

Bram Donders (oud-voorzitter Jong VNK) en Roisín Douglas (nieuwe voorzitter Jong VNK)

de tentoonstelling nog niet gezien, dan had je tot 21.00u. de gelegenheid om het museum te bezoeken.

Miscere utile dulci

Toegegeven, de ALV is *an sich* wellicht niet de meest stimulerende activiteit voor een vrijdagmiddag, althans voor de meesten van ons. Maar de prijsuitreikingen, netwerkgelegenheid en lezingen in het volledig gratis randprogramma zijn toch drie hele goede redenen om dit als VNK-lid niet te willen missen? Dus... ben je er volgend jaar (weer) bij?

DISCUSSIE

Over het onderzoeksthema vrouwen in de kunst

Vorig jaar verscheen in het bulletin *Kunsthistorici* met thema ‘Vrouwen in de kunst’ een artikel van Jochem van Eijsden, waarop Hanneke van Asperen een reactie schreef. In dit bulletin plaatsen we een verkorte versie, haar volledige reactie kun je hier lezen.

Hanneke van Asperen

Ik heb me verbaasd over het opiniestuk van Jochem van Eijsden waarin hij bepleit dat kunsthistorici, vooral in de media, zich rekenschap moeten geven van onderzoek dat in het verleden naar vrouwen is gedaan. Vervolgens deelt Van Eijsden een tweede mening, namelijk dat vanwege de huidige “hyperfocus” op vrouwen in de kunst het gevaar dreigt dat de aandacht voor het onderwerp zal uitdoven. De eerste stelling is een open deur, de tweede onjuist. Dat het in de media vaak aan nuance ontbreekt, staat vast. Media publiceren geen geannoteerde stukken en als expert valt al gauw wat af te dingen op de manier waarop wetenschappelijke onderwerpen in de publiciteit komen. Dat geldt niet alleen voor

Christina Alida Blijdenstein, *Zelfportret*, 1838-1859, olie op doek. Particuliere collectie. Bron: RKD

het thema vrouwen in de kunst. Soms zetten kunsthistorici opmerkingen steviger aan, bijvoorbeeld om financiering binnen te halen of bezoekers het museum in te trekken. Wetenschappers die wél genuanceerd zijn, krijgen minder snel *funding* voor hun onderzoek, vinden een minder groot publiek en worden vervolgens weer minder vaak gevraagd voor optredens in de media. Dat is een probleem, inderdaad, maar staat los van het onderwerp.

Belangrijker is dat kunsthistorici de spijker op hun kop slaan wanneer ze zeggen dat er in het verleden weinig aandacht is geweest voor vrouwen. Die belangstelling staat namelijk niet in verhouding tot de interesse voor mannen. Met de constatering dat er meer aandacht mag zijn, doen kunsthistorici bovendien niets af aan wetenschappers in het verleden. Integendeel. Het maakt voorangers tot pioniers. Ten slotte zijn er weinig kunsthistorici die ontkennen dat er al eerder onderzoek is gedaan naar vrouwen. Nota bene, de voorbeelden van studies die Van Eijsden in zijn opiniestuk noemt, worden steeds

opnieuw geciteerd. Dat laat wel zien dat onderzoek niet is vergeten of structureel wordt weggelaten, zoals Van Eijnsden wel suggereert.

Dan kom ik bij de tweede stelling van het opiniestuk. Volgens Van Eijnsden is er een gevaar dat door 'hyperfocus' op één aspect de aandacht voor het onderzoeksthema zal uitdoven. Dat leidt volgens hem juist tot exclusiviteit. Dat er nu sprake is van hyperfocus lijkt me om te beginnen subjectief. Dat dat zou leiden tot exclusiviteit is geen gegeven. De eeuwenlange hyperfocus op mannen heeft ook niet geleid tot minder aandacht. Hoe je het ook wendt of keert, de tijd is rijp en het is goed dat kunsthistorici de kansen aangrijpen om meer aandacht te besteden aan vrouwen in de kunst, want er valt veel in te halen. Nog steeds worden vrouwen in het verleden namelijk over het hoofd gezien. Voorbeelden zijn legio. Steeds opnieuw blijkt dat je vrouwen pas ziet als je ze zoekt en daarvoor is een inclusieve blik nog steeds bittere noodzaak.

Kunstenares Adriana Diderika van Houweninge in haar schildersatelier, Sophiaweg 25 in Nijmegen, 1814. Regionaal Archief Nijmegen, F39587. Bron: Regionaal Archief Nijmegen

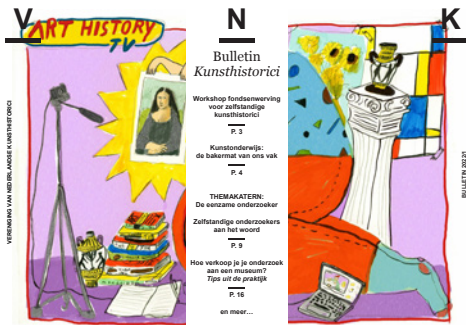
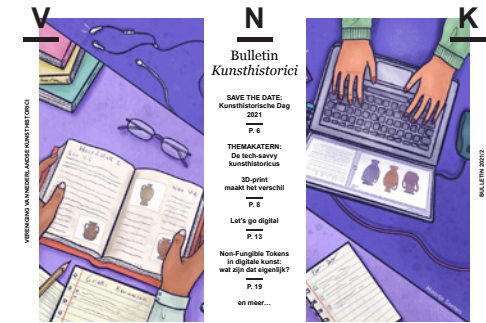
Niemand is tegen nuance, maar dat maakt die stelling in Van Eijnsdens opiniestuk dan ook een open deur. Dat ten slotte hyperfocus leidt tot exclusiviteit en dat daarom de aandacht voor vrouwen in de kunst zal uitdoven, is geen gegeven. Integendeel, het is aan kunsthistorici zoals Van Eijnsden, ik en anderen om alert te zijn en zorg te dragen dat vrouwen in de kunst onderwerp van kunsthistorische aandacht blijven.

Heb je ook iets in dit (of een eerder) bulletin gelezen waar je iets over kwijt wilt? Laat je dan horen! Reacties op artikelen worden namelijk erg gewaardeerd. Mail naar secretariaat@kunsthistorici.nl en wie weet wordt jouw reactie geplaatst in het volgende bulletin *Kunsthistorici*.

Nog geen lid van de VNK?

De VNK, opgericht in 1939, zet zich in voor alle kunst- en architectuurhistorici in Nederland, voor het kunsthistorisch onderzoek en onderwijs, en voor de zichtbaarheid van het vak. De VNK biedt een platform waar kunsthistorici uit alle disciplines elkaar ontmoeten en faciliteert kennisuitwisseling, discussie en advies over vak gerelateerde kwesties.

De vereniging:

- ♦ **STEUNT** kunsthistorici in hun professionele ontwikkeling, o.a. via de verschillende sectieactiviteiten
- ♦ **DRAAGT** actief het maatschappelijk belang van kunstgeschiedenis uit
- ♦ **REIKT** de kunsthistorische prijzen, de Karel van Manderprijs en de Jan van Gelderprijs, uit
- ♦ **PUBLICEERT** het Bulletin Kunsthistorici
- ♦ **ORGANISEERT** de jaarlijkse Kunsthistorische Dag, diverse workshops, webinars en (netwerk)borrels

Als lid van de VNK:

- ♦ **HEEFT** u toegang tot het grootste netwerk van professionele kunsthistorici
- ♦ **KUNT** u (met korting) deelnemen aan onze activiteiten zoals de Kunsthistorische dag, sectiewerkshops, netwerkborrels, lezingen en webinars
- ♦ **ONTVANGT** u drie keer per jaar het bulletin Kunsthistorici en tien keer per jaar onze nieuwsbrief

Voor wie?

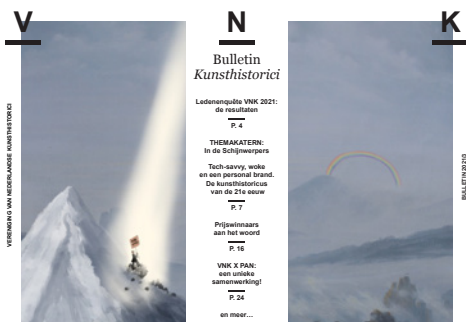
Lidmaatschap van de VNK staat open voor alle kunst- en architectuurhistorici in Nederland, studenten Kunstgeschiedenis en voor in het kunsthistorische veld actieve organisaties.

Lidmaatschap: € 40,- of € 25,- per jaar (Jong VNK))

Individueel steunlidmaatschap: € 100,- per jaar

Institutioneel lidmaatschap: vanaf € 500,- per jaar

Aanmelden? Vul het lidmaatschapsformulier in via kunsthistorici.nl/lid-worden

INSTITUTIONELE LEDEN VNK:

RJKS MUSEUM

PAN
AMSTERDAM

Cultural Heritage Agency
Ministry of Education, Culture and Science

TEFAF
MAASTRICHT

De Gijselaar
Hintzen

De Gijselaar-Hintzenfonds

Colofon

Kunsthistorici is een uitgave van de Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici (VNK)

35ste jaargang, nr. 3, september 2024

Redactiecomissie

Lisette Luijkx (voorzitter)
 Jochem van Eijdsen
 Lisa Spooren
 Annemieke Hogervorst
 Jacolien Wubs
 Mariëlle Ekkelenkamp
 Cheyenne Wehren
 Eva Michiels

Vormgeving en opmaak

Janna & Hilde Meeus, www.meeusontwerpt.nl

Redactieadres

Mireille de Putter, secretariaat@kunsthistorici.nl

Deze uitgave kwam tot stand met medewerking van:

- Hanneke van Asperen
- Roísín Douglas
- Madeleine Maarschalkerweer
- Willemijn Stokvis
- Annette de Vries

Bestuur VNK

Drs. Annemarie den Dekker, voorzitter
 Drs. Marion van der Marel BA,
 penningmeester
 Esther van der Hoorn MA, secretaris
 Lisette Luijkx MA
 Roísín Douglas MA
 Suzie Herman MA
 Anna Koldewij MA
 Prof. dr. Johan de Haan

Abonnement

Een abonnement op *Kunsthistorici* is inbegrepen bij het lidmaatschap van de VNK. De jaarlijkse contributie bedraagt € 40,- en € 25,- (JongVNK), ongeacht in welke maand men zich opgeeft. U wordt verzocht gebruik te maken van de toegestuurde betalingsinstructies. Voor meer informatie kunt u zich wenden tot de ledenadministratie.

Kunsthistorici wordt digitaal verspreid.

Opzegging

Lidmaatschap en abonnement worden jaarlijks stilzwijgend verlengd. Wilt u het lidmaatschap opzeggen? Zorg dan dat uw opzegging vóór 1 januari bij ons binnen is. Opzeggen kan bij secretaris Geerte Broersma: secretaris@kunsthistorici.nl

Ledenadministratie, waaronder (e-mail)adreswijzigingen

Doorgeven aan
secretaris@kunsthistorici.nl

Secretariaat /Communicatie

Vereniging voor Nederlandse Kunsthistorici
 t.a.v. Mireille de Putter (medewerker communicatie en publiciteit)
 Postbus 90418
 2509 LK Den Haag
secretariaat@kunsthistorici.nl

www.kunsthistorici.nl

© Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten van de afbeeldingen volgens wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, worden verzocht zich tot de redactie te wenden.